

A cura de

Rosa Colomer i Ester Franquesa
TERMCAT, Centre de Terminologia

El tractament de la informació especialitzada planteja a la societat actual necessitats creixents i diverses. Creixents, perquè la nostra societat participa cada vegada més d'un coneixement científic i tecnològic que progressa i avança amb gran rapidesa. Diverses, perquè la informació especialitzada és tractada per professionals d'àmbits que fins fa relativament poc eren molt allunyats: els científics d'una matèria determinada del saber que elaboren els textos especialitzats, els informàtics que s'ocupen de processar aquests textos, els documentalistes que els classifiquen i organitzen per fer-los consultables, els professors i formadors que se'n serveixen per transmetre el coneixement als futurs professionals, els periodistes que els

tracten per elaborar la informació que es difondrà a la societat, i encara podríem afegir-hi un llarg etcètera.

Per polsar la situació del català en cada un d'aquests àmbits usuaris de la terminologia us oferim a continuació una sèrie d'entrevistes fetes a través del correu electrònic a professionals que la tracten diàriament des de punts de vista diversos. Ells ens informaran, doncs, de l'estat de la llengua en el seu entorn de treball i de les mancances que creuen que encara cal resoldre per garantir-ne un ús normal.

Esperem que les seves opinions ens puguin servir, a tots els que ens dediquem a la llengua, per fer-nos una idea més ajustada de les necessitats reals de la nostra societat.

Adela d'Alòs-Moner

Diplomada per l'Escola Universitària de Biblioteconomia i Documentació de Barcelona, va especialitzar-se com a documentalista en audiovisual a l'Institut Nacional de l'Audiovisual de París. Ha fet estades de formació a diversos països, especialment als Estats Units i al Regne Unit. Va ser fundadora i directora de la Biblioteca-Centre de Documentació de l'Ajuntament de Barcelona i de la Biblioteca de Ciències de la UAB. És fundadora de DOC6, empresa especialitzada en les tecnologies de la informació per a biblioteques i centres de documentació, que dirigeix actualment. Ha publicat en l'àmbit nacional i internacional, i imparteix regularment cursos relacionats amb la utilització de les tecnologies de la informació i la gestió de biblioteques.

Quin ús es fa del català en el teu àmbit professional? És la llengua utilitzada habitualment en documents, treballs, publicacions, classes...?

Si parlem de Catalunya, l'ús del català en el sector de la documentació és bastant estès. Podem dir que el català s'usa habitualment: hi ha alguna revista especialitzada, es donen classes i cursos de formació en català i, en els congressos, és la llengua que s'utilitza (amb traducció simultània al castellà). Estic convençuda que en aquest fet ha pesat que la primera escola de biblioteconomia a l'Europa continental fos la de Barcelona. Això ha tingut, i encara té, una clara incidència en el sector. A Espanya, evidentment, la llengua utilitzada habitualment en documents, treballs, publicacions, congressos, etc. és el castellà, i fora d'Espanya, l'anglès.

El fet que avui la comunicació científica inter-

nacional es desenvolupi majoritàriament en anglès dificulta l'ús del català? Com intervé el castellà en aquest escenari?

No especialment aquí, a Catalunya, però si es vol estar al dia, és indispensable l'anglès. També cal dir que cada vegada més es fan servir termes i expressions en anglès que ja no es tradueixen al català. El castellà s'utilitza bastant perquè cal tenir en compte que, a més de la resta d'Espanya, hi ha tot el mercat sud-americà.

A l'hora d'utilitzar el català en les teves comunicacions, sents que pots expressar-ho tot sense dificultats? Creus que la teva percepció és generalitzable als professionals del teu àmbit?

Es pot expressar quasi tot però hi ha força paraules en anglès de les quals —si n'hi ha— no es coneix o no s'utilitza la traducció al català. Crec que sí, que la meua percepció és generalitzable.

Creus que hi ha prou terminologia especialitzada disponible en català a la teua especialitat? Tots els conceptes tècnics i científics que ens arriben a través de l'anglès o del castellà tenen traducció en català?

Crec que manca terminologia especialitzada en català, però tampoc no és clar que tot s'hagi de traduir perquè altres països (Fran-

ça, Alemanya) utilitzen també sovint la terminologia anglesa. Cal tenir present que és precisament en els països de parla anglesa on les estructures bibliotecàries estan més avançades. Això comporta també que hi hagi un major domini lingüístic d'aquesta llengua. D'altra banda, no tots els conceptes tècnics o científics tenen traducció en català. Una bona part s'utilitzen directament en anglès.

Quines eines t'ajuden més a l'hora d'utilitzar el català? Quines no hi són i penses que podrien ser-te útils?

No puc dir que utilitzi cap eina en concret. Si he de fer una xerrada o escriure un article i tinc dubtes de terminologia, ho demano a un amic traductor. De tota manera, seria molt útil un diccionari que s'actualitzés periòdicament. Es podria fer accessible per Internet per estalviar costos d'edició en paper.

Com a empresa, podem dir que ha estat molt important un ajut que vam rebre per traduir un programa amb el qual es va edi-

tar una base de dades per a les universitats de tot Espanya. La base de dades es pot ara consultar en castellà, anglès i també en català. Si no haguéssim rebut la subvenció no l'hauríem pogut traduir. Aquests tipus d'ajuts haurien de ser més freqüents per poder garantir més traduccions de programes que estan en anglès. Si més no, haurien de poder-se traduir les interfícies de recerca.

També seria important que hi hagués ajuts per a l'edició de materials professionals. En el nostre cas, hauríem volgut iniciar una col·lecció sobre informació bàsica en temes de noves tecnologies. Vàrem editar el primer opuscle a Espanya —en català— sobre CD-ROM, però no n'hem pogut fer més, tot i haver rebut peticions, per limitacions pressupostàries.

Quin ús es fa del català en el teu àmbit professional? És la llengua utilitzada habitualment en classes, exàmens, conferències, treballs, publicacions, etc.?

A les universitats valencianes la situació és peculiar: es fa un ús habitual i normal en classes, exàmens, conferències, publicacions, etc. però dins aquells escenaris (grups) prèviament delimitats per fer-ho. Als òrgans de reunió departamental, deganal o comissions, juntes de govern, etc., l'ús és habitual i sense restriccions. Pot dir-se que, en certs casos, predomina en front del castellà. Per contra, hi ha altres dominis on no entra gaire. Cal assenyalar que hi ha una demanda lleugerament creixent per part dels estudiants i que la situació és ben diferent segons les carreres. A medicina, per exemple, l'ús docent del català és excepcional i només en dos assignatures en tota la carrera disposem de grups específics en valencià. Això, òbviament, desincentiva els estudiants, que han de fer sempre un esforç suplementari: canviar de grup, companys etc.

El fet que avui la comunicació científica internacional es desenvolupi majoritàriament en anglès dificulta l'ús del català? Com intervé el castellà en aquest escenari?

No en l'àmbit acadèmic normal. Hi ha especialitats on totes les publicacions rellevants han de fer-se en anglès. Això passa especialment a les ciències de la natura.

No gaire en el cas de les ciències humanes o, fins i tot, socials. Cal distingir, per tant, aquells treballs que van dirigits a la comunitat científica internacional (en anglès en moltes especialitats) i altres que es presenten davant un grup més reduït, o les comunicacions amb col·legues i estudiants, on és senzill fer ús del català. En la necessària convivència castellà-català, trobe que el català quasi sempre surt perdent en el sentit que la majoria d'associacions científiques o professionals tenen un àmbit estatal i és per això que en els congressos, simposis, revistes, etc. s'imposa aclaparadorament el castellà. A més, la presència cada cop més gran d'investigadors i docents estrangers

Josep Lluís Barona Vilar

Doctor en medicina, professor d'història de la ciència a la Universitat de València (UV) i membre de l'Institut d'Estudis Documentals i Històrics sobre la Ciència (UVEG-CSIC). Ha estat col·laborador dels serveis lingüístics de l'organització Mundial de la Salut (Ginebra, 1983-1986) i ha ampliat estudis a Alemanya, Mèxic i Itàlia. Investigador convidat a la Herzog August Bibliothek (Wolfenbüttel, Alemanya, 1990) i a la Rockefeller Foundation (Nova York, 1996) i *visiting fellow* al Trinity College d'Oxford, ha estat vicerector d'Estudis i Relacions Exteriors de la UV i actualment és degà en funcions de l'Institut Valencià d'Educació Física. És autor de vora un centenar de publicacions dedicades principalment a la història del pensament biomèdic, a la sanitat i a la terminologia científica.

que visiten les nostres institucions i parlen castellà fa que la *lingua franca* siga el castellà i que es cree un cert rebuig a l'ús del català, com si fer-ho significara una actitud mal educada o deliberada de marginar-los.

A l'hora d'utilitzar el català en les teves comunicacions científiques, sents que pots expressar-ho tot sense dificultats? Creus que la teva percepció és generalitzable als professionals del teu àmbit?

Hi ha un nombre relativament elevat de professors/professionals que no han fet l'esforç de normalitzar el seu vocabulari, perquè els resulta més senzill continuar fent les classes en castellà com tota la vida. Tanmateix, no és per falta de mitjans (obres de consulta, vocabularis...) sinó d'ús social. En el meu cas, no he trobat problemes insalvables, perquè sempre he pogut consultar, si era el cas, els professionals del Servei de Normalització Lingüística o les obres de consulta en català.

Creus que hi ha prou terminologia científica disponible en català a la teva especialitat? Tots els conceptes científics que ens arriben a través de l'anglès o del castellà tenen traducció en català?

És cert que no conec obres de consulta específiques d'història o teoria de la ciència sota la forma de diccionaris biogràfics o conceptuals, vocabularis o altres, i en aquesta línia es podrien fer coses. Tanmateix, el que és estrictament terminologia científica —aquella lligada al camp de la medicina, la botànica, la zoologia, etc.— trobe que sí que es disposa de materials de consulta ben

plantejats. Potser en disciplines més lligades al desenvolupament tecnològic recent (enginyeries, estudis mol·leculars) o a camps molt específics la situació ha de ser diferent que en aquells camps més antics i més consolidats. En el camp científic més específic considere que es pot trobar una traducció catalana de cada mot o concepte.

Quines eines t'ajuden més a l'hora d'utilitzar el català? Quines no hi són i penses que podrien ser-te útils?

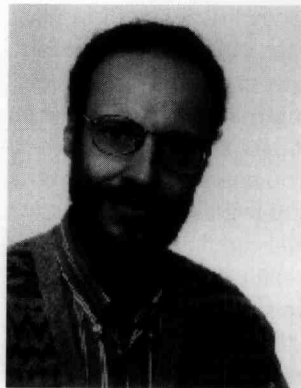
Hi ha diversos nivells. Òbviament, són útils les obres de consulta de l'estil de diccionaris, manuals, etc. Especialment els manuals fan familiar als estudiants la tasca terminològica, la conceptualització i promouen la comunicació normalitzada. Tota mena de material docent per fer servir a l'aula, trobe que és tremendament positiu. Altrament es fa docència en català amb materials de suport (textos, material audiovisual) en castellà. En aquest sentit, afavoreix molt la tasca docent tot aquell programari en català i, en general, qualsevol eina informàtica de suport a la correcció, consulta, etc. Material audiovisual (documentals, pel·lícules, etc.) també és interessant. Una major quantitat de diccionaris i manuals/exposicions generals sobre conceptes de la ciència i la tecnologia, i la seua història, seria molt útil. Són productes que ja existeixen des de fa anys en castellà (històries universals de la medicina, de la biologia, obres d'erudició) i que cal anar fent en català.

Xavier Duran

Llicenciat en ciències químiques i doctor en periodisme, tots dos per la Universitat Autònoma de

Barcelona. Exerceix com a periodista científic a diversos mitjans, actualment a TV3 i a *El Temps*, entre d'altres. Ha publicat

llibres d'assaig i divulgació científics com ara *Les cruïlles de la utopia* (premi Josep Vallverdú 1991), *El nacionalisme a l'era tecnològica* (premi Joaquim Xirau 1993) i *El cervell polièdric* (Premi Europeu de Divulgació Científica Estudi General 1995). També ha publicat obres de narrativa.

Quin ús es fa del català en el teu àmbit professional? És la llengua utilitzada habitualment en revistes, premsa o publicacions especialitzades?

Haig de distingir entre les publicacions científiques i les que, amb un nivell més alt o més popular, divulguen aquests treballs. En el pri-

mer àmbit, la llengua òbviament és l'anglès. Tot i així, hi ha algunes publicacions en català. Quant a l'àmbit de la divulgació, en els mitjans d'informació general la presència del català és la mateixa que hi pot haver en altres camps informatius — amb més o menys espai— en diaris, ràdios i televisions. En revistes d'alta divulgació hi ha algun exemple, com ara la *Revista de Física*. Però hi ha una mancança evident d'una revista destinada al gran públic o a públic amb formació universitària o preuniversitària. Finalment, en llibres de divulgació i assaig científics, tot i que la situació no és satisfactòria, s'ha avançat molt en els darrers anys. Sortosament, ja

que ens trobàvem en una situació absolutament precària.

El fet que avui la comunicació científica internacional es desenvolupi majoritàriament en anglès dificulta l'ús del català? Com intervé el castellà en aquest escenari?

L'anglès és la llengua internacional de comunicació en l'àmbit científic i no crec que això canviï gaire ni tan sols a llarg termini —tot i que és impossible predir el futur. Gràcies a —o per culpa de— les noves tecnologies, l'anglès està ben assentat com a llengua franca de la nostra època. Altres llengües importants estan a molta distància i el castellà no té prou prestigi. Al seu favor juga el factor demogràfic que als Estats Units, la primera potència científica i tecnològica mundial, té un gran pes la comunitat hispana.

Quant al català, la seva presència s'ha de notar en l'ús quotidià i en congressos i reunions que es facin a casa nostra. Pot tenir un paper de comunicació entre científics del nostre àmbit lingüístic i en l'elaboració de tesis o treballs concrets, però difícilment pot servir per a la projecció internacional. En tot cas, la seva presència en el camp científic prestigia la llengua.

A l'hora d'utilitzar el català en textos de divulgació científica i tècnica, sents que pots expressar-ho tot sense dificultats? Creus que la teva percepció és generalitzable als professionals del teu àmbit?

Fins on jo conec, el català ha adaptat o adoptat les paraules necessàries per expressar qualsevol tema científic. No tinc més problemes de vocabulari que els dels termes o expressions que encara no han estat oficialment aprovats o discutits. El conjunt de professionals no ha de trobar tampoc cap problema, si bé es fan servir, per costum i exactitud, moltes expressions angleses.

Creus que hi ha prou terminologia especialitzada disponible en català? Tots els conceptes científics que ens arriben a través de l'anglès o del castellà tenen traducció en català?

Com he dit a la resposta anterior, els termes i conceptes solen estar normalitzats o en procés de normalització. És difícil, però, que amb els milers de termes i expressions, que en ocasions són molt específics, es pugui arribar a traduir o adaptar tot, i de vegades cal improvisar. D'altra banda, és difícil que es facin servir algunes traduccions. Crec que sempre es dirà *by-pass* encara que es pogués fer servir *derivació* o algun terme semblant. I no crec que això perjudiqui el

català, sinó al contrari, ja que no obliga a un major coneixement de vocabulari a qui l'apregui o l'utilitzi i facilita la lectura d'articles especialitzats per part d'estrangers.

Quines eines t'ajuden més a l'hora d'utilitzar el català? Quines no hi són i penses que podrien ser-te útils?

Les referències són diccionaris i enciclopèdies com la *Gran enciclopèdia catalana*. També hi ha diccionaris o vocabularis especialitzats. En això, anem des de l'exhaustivitat del *Diccionari enciclopèdic de medicina* o les normes de formulació química de la IUPAC fins a la mancança de publicacions que hi pot haver en altres àmbits. Trobo a faltar algun diccionari que, sense ser complet —cosa impossible—, inclogui en una sola obra el major nombre possible de termes científicotècnics de tots els camps, obra que seria voluminosa, però probablement necessària i molt útil.

Finalment, crec que el recel i el desconeixement amb què molts sectors intel·lectuals del país miren la ciència i la tecnologia impedeix un debat social profund i rigorós, però també prou presència, en les discussions sobre normalització lingüística, d'un àmbit que produeix bona part dels neologismes. Com a exemple, veiem les pàgines i tertúlies que s'han omplert amb debats sobre termes com *vaixell-barco* o *brou-caldo* i el poc o gens que s'ha parlat de *clorofluorocarburs* o de *llocs (sites)* a Internet.